

Проблема займенникових слів

Виконали студентки
групи УУ-16с-1
Мартинovich Олена та
Литвин Ксенія

- За останнє десятиріччя у вітчизняному мовознавстві з'явилася низка досліджень, що висвітлюють різні проблеми текстових функцій займенникових слів (Т. П. Матвійчук, Г. В. Волчанська), їхніх словотвірних, семантико-граматичних та функціональних особливостей (Г. В. Скриник, С.С. Терещенко).
-

- Найсуттєвіша ознака займенникових слів полягає в тому, що лексичне значення (наприклад, іменника, прикметника і прислівника), що його репрезентують займенникові слова, вказуючи на відповідний іменник, прикметник і прислівник, можна встановити лише в тексті, або в мовленні, а не в мові
-

- У системі мови займенникові слова становлять узагальнено-вказівний розряд іменників, прикметників, числівників і прислівників, який лише у сфері мовлення наповнюється конкретним змістом, використовуючись для опосередкованого позначення предметів і явищ конкретної ситуації або попереднього контексту
-

- У морфологічному плані займенникові слова (відповідні їхні групи) звичайно також дублюють іменник, прикметник, числівник або прислівник, характеризуючись наявністю (у відповідному ступені вияву) морфологічних категорій відмінка, числа й роду (займенникові іменники, прикметники і числівники) і морфологічною незмінністю та нівеляцією вихідних морфологічних категорій (займенникові прислівники). Проте в особових займенникових іменниках функціонує відмінна від власне-іменників граматична категорія – категорія особи
-

- У реченні займенникові слова виконують відповідні частиномовні формально-синтаксичні функції:
 - 1) функції підмета і керованого другорядного члена речення (займенникові іменники);
 - 2) приіменникового невалентно поєднаного другорядного члена речення (займенникові прикметники);
 - 3) детермінантного або придієслівного валентно й невалентно поєднаного другорядного члена речення (займенникові прислівники) тощо.

Відповідно до частиномовного класу, до якого входять як підклас займенникові слова, вони виступають у ролі субстанціальних синтаксем (займенникові іменники), атрибутивних синтаксем (займенникові прикметники), квантитативних синтаксем (займенникові числівники) і адвербіальних синтаксем (займенникові прислівники).

- Займенникові слова на протигагу номінативним словам, не виражають якісної визначеності однорідних явищ, за якою вони розрізнявані й пізнавані, а виділяють різнорідні явища за ознакою співвіднесеності з мовцем. Такий спосіб позначення явищ називають дейксисом, а самі мовні знаки – дейктичними
-

- Закріпленість займенникових слів за ситуативною предметністю мовлення мовця визначає їхнє перше функціональне призначення – бути одним з універсальних засобів актуалізації мовленнєвих висловлень, висловлень про конкретні факти дійсності, тобто засобом переведення абстрактної системи мови в сферу актуалізованого мовлення.
 - Наприклад: *[Сахно Черняк]: Оцю тополю батько посадили. Крізь неї небо світиться. Прощай. [Павлюк]: Я тобі зубами твої ремінні пута розгризу. Бо нам із ним додому вже не світить. А ти, тобі за віщо пропадати? Ти молодий, ти видатний до роботи. У тебе й мати, певно ще жива (Л. Костенко).*
-

- Дейктичні функції займенникових слів стали основою їхнього другого функціонального призначення – текстотвірного, або анафоричного, заступального, повторюваного. Воно стосується вказівки на елементи контексту, їхню послідовність і зв'язки: займенникові слова або повторюють елементи тексту, або їм передують, виступаючи в такий спосіб засобом розгортання і встановлення змістових зв'язків у тексті: *Протягом небагатьох років творчості Шевченко пройшов великий і складний шлях розвитку. Його поезія багатогранна і часом навіть суперечлива, та це неминучі суперечності інтелектуальних і духовних шукань, невтоленної думки (І. Дзюба).*
-

Займенникові слова поділяються на чотири частиномовні підкласи:

- **Займенникові іменники** (*він, вона, воно, я, ти, ми, ви, все, хто, дехто, ніхто, що, щось, абищо, ніщо*) у структурі речення виконують формально-синтаксичні функції підмета і сильнокерованого другорядного члена речення і семантико-синтаксичні функції суб'єкта, об'єкта, служать засобом зв'язку речень. Займенникові іменники не містять конкретної назви предмета і вказують на певні предмети лише в конкретній ситуації.

Наприклад: *Наприклад: Вийди, о вийди! я жду тебе, жду! Тихо, і ясно в саду (О. Олесь)*

Залежно від того, яку семантичну функцію виконують займенникові іменники, їх варто поділити на групи:

- **1) особові займенникові іменники**, що вказують або тільки на особу: *я, ти, ми, ви, або й на особу і на не-особу він (вона, воно, вони)*;
- **2) зворотні займенникові іменники**, які вказують на кого- або що-небудь, що є об'єктом, адресатом і под. власної дії або стану: *себе, один одного*;
- **3) питальні займенникові іменники**: *хто? що?*;
- **4) відносні займенникові іменники**, які омонімічні питальними займенниковим іменниками і виступають у структурі складного речення в ролі сполучного слова: *хто, що*;
- **5) неозначені займенникові іменники**, що стосуються різного ступеня неозначеності особи чи не-особи: *абихто, абищо, дехто, дещо, хто-небудь, що-небудь, хтось, щось, казна-хто, казна-що, хтозна-хто, хтозна-що, будь-хто, будь-що, хто-будь, що-будь*;
- **6) узагальнювальні займенникові іменники** з двома їхніми різновидами:

а) стверджувально-узагальнювальним: субстантивовані займенникові слова *усе, усі, кожний (кожен), усякий (усяк)*;

б) заперечно-узагальнювальним: *ніхто, ніщо, нікого, нічого*.

- **Займенникові прикметники** (*цей, той, такий, мій, твій, свій, наш, ваш, їхній, якийсь, кожний, усякий, який*) – це підклас прикметників, що дублюють типові морфологічні категорійні ознаки власне-прикметника і типову формально-синтаксичну функцію приіменникового валентно не поєданого з опорним іменником другорядного члена речення та семантико-синтаксичну функцію атрибутивної синтаксеми і водночас відрізняється від власне-прикметників анафорично-вказівною функцією.

Наприклад: *Та не знати народу **таких** амплітуд...* (І. Драч.)

А ці типи варто розподілити на конкретніші, проте пов'язані з ними, розряди:

- **1) присвійні займенникові прикметники**, що виражають належність предмета якійсь особі або іншій істоті: *мій, наш, твій, ваш, їхній, їх, її, його, свій*;
 - **2) вказівні займенникові прикметники**, які являють собою надзвичайно абстрактний розряд займенникових прикметів: *цей, той, такий, оцей, отой, отакий*;
 - **3) питальні займенникові прикметники**, що виражають запитання стосовно ознак предметів: *який?, котрий?, чий?*;
 - **4) відносні займенникові прикметники**, які переводять вихідне речення у приіменникову формально-синтаксичну позицію і виражають означальну функцію: *який, котрий, чий*;
 - **5) неозначені займенникові прикметники**, що передають чітко не окреслену ознаку предмета: *деякий, декотрий, якийсь, котрийсь, який-небудь, будь-який, абиякий і под.*;
 - **6) означальні займенникові прикметники**, які охоплюють неоднорідні ознаки предмета: *сам (самий), інший*;
 - **7) узагальнювані займенникові прикметники** з двома їхніми різновидами:
 - а) стверджувально-узагальнювальним: *весь (увесь), усякий, кожний (кожен)*;
 - б) заперечно-узагальнювальним: *ніякий, нікотрий, нічий*;
 - **8) ототожнювальні займенникові прикметники**, що вказують на тотожність предметів: *той самий, той же*.
-

- **Займенникові числівники** (*стільки, стільки-то, скільки, скільки-небудь, скількись, хтозна-скільки, ніскільки, стільки ж*) характеризуються узагальнено-кількісним значенням. Це підклас числівників, який дублює типові морфологічні категорійні ознаки власне-числівників та їхні формально-граматичні й семантико-синтаксичні функції.

Наприклад: *Це весна, що на землі бувала Хтозна-скільки років і століть* (М. Рильський)

Їх можна розподілити на п'ять угруповань:

- **1) вказівні займенникові числівники:** *стільки, стільки-то;*
 - **2) питальні займенникові числівники:** *скільки?;*
 - **3) відносні займенникові числівники:** *скільки;*
 - **4) неозначені займенникові числівники:** *скільки-небудь, скількись, хтозна-скільки;*
 - **5) Заперечні займенникові числівники:** *ніскільки;*
 - **6) Ототожнювальні займенникові числівники:** *стільки ж.*
-

- **Займенникові прислівники** (*тут, там, туди, тепер, зараз, тоді, потім, досі, так, як, де, куди, чому, навіщо, подекуди, де-не-де, по-моєму, по-їхньому, скрізь, всюди, ніде, ніколи, так само, тоді ж*) являють собою узагальнено-вказівний розряд прислівників на позначення ознаки ознак взагалі, яка у сфері мовлення наповнена конкретним змістом.

Наприклад: Зважені *тут* мова і народ, який міщан століттями годує (Л. Костенко)

Займенникові прислівники поділяються на такі функціональні розряди:

- **1) вказівні займенникові прислівники:** *тут, отут, там, отам, сюди, туди, звідси, звідти, звідтіля, тепер, зараз, тоді, потім, відтоді, відтепер, так, отак та ін.;*
 - **2) питальні займенникові прислівники:** *як? де? куди? звідки? звідкіля? коли? відколи? доки? поки? чому? навіщо?;*
 - **3) відносні займенникові прислівники:** *де, як, куди, звідки, звідкіля, коли, відколи, доки, поки, чому, навіщо;*
 - **4) неозначені займенникові прислівники:** *як-небудь, якимось, де-небудь, десь, куди-небудь, кудись, звідки-небудь, звідкись, звідкілясь, казна-де, казна-куди, казна-звідки, хтозна-де, хтозна-куди, хтозна-звідки, подекуди, де-не-де, деінде, коли-небудь, колись, деколи, іноді, інколи, коли-не-коли, чомусь, новітись і под.;*
 - **5) атрибутивні займенникові прислівники:** *інакше, по-іншому, по-всякому, тощо;*
 - **6) атрибутивно-присвійні займенникові прислівники:** *по-моєму, по-нашому, по-наськи, по-твоєму, по-вашому, по-їхньому, по-своєму;*
 - **7) узагальнювальні займенникові прислівники з двома їхніми різновидами:**
 - а) стверджувально-узагальнювальним: *скрізь, всюди, повсюди, повсюдно, звідусіль, звідусюди, завжди;*
 - б) заперечно-узагальнювальними: *ніяк, ніде, нікуди, нізвідки, ніколи, нізащо;*
 - **8) ототожнювальні займенникові прислівники:** *так само, так же, тут же, там само, там же, туди ж, звідти ж, тоді ж.*
-

Дякуємо за увагу!
